Đúng người, đúng lúc, đúng chỗ: Ân nhân của phụ nữ Nhật

Vũ Đức Vượng

Hiến pháp năm 1946 của Nhật – do một nhóm chuyên viên trẻ người Mỹ soạn thảo – đã thay đổi sâu đậm xã hội Nhật và một trong những thay đổi lớn nhất là bình quyền giới. Công lao ấy thuộc về một người con gái lúc ấy mới 22 tuổi đời.

Ngày đầu năm, đọc một tin buồn nhưng lại làm ấm lòng những ai còn muốn thay đổi xã hội: bà Beate Gordon vừa qua đời trước đó hai ngày, thọ 89 tuổi.

Trong cuộc đời, chúng ta luôn trọng cái tài, cái đức của những người xuất chúng, tạo nên cơ nghiệp hữu ích cho xã hội. Nhưng ít ai lưu tâm đến cái vận may giúp đưa đẩy những nhân vật này đạt được thành quả như vậy. Từ những Newton nhìn quả táo rơi xuống đất và nhận ra sức hút của trái đất cho đến những ngừoi chăn cừu vùng Roquefort để quên phó mát trong hang động và ngày nay ta có đặc sản này…

Tôi không chắc là có nhiều người sống ở ngoài nước Nhật biết tên bà Gordon, và càng ít người hơn nữa biết công của bà đóng góp cho phụ nữ và xã hội Nhật như thế nào khi bà còn ở tuổi 22. Chính tôi cũng không biết bà là ai, cho đến khi đọc xong cáo phó trên tờ New York Times.

Câu chuyện thế này: Năm 1945, sau khi Nhật đầu hàng vào tháng 8, kết thúc thế chiến thứ hai, Tổng tư lệnh Douglas MacArthur được trao trách nhiệm cải tổ lại toàn diện nước Nhật, không những về quân sự, ngoại giao mà cả về kinh tế, xã hội.

Bà Gordon, tên con gái là Beate Sirota, bố mẹ là người Do Thái, gốc ở Nga, sinh ra ở Áo, sống ở Nhật từ lúc lên năm tuổi, khi ông bố được mời sang dạy nhạc tại Hoc viện Âm nhạc Hoàng gia ở Tokyo. Bà thông thạo sáu ngôn ngữ: Anh, Nhật, Đức, Pháp, Tây ban nha và Nga. Sau khi học xong trung học ở Nhật lúc 16 tuổi, bà sang học ở Mills College, lúc ấy còn là một trường dành riêng cho con gái ở Oakland, bang California, Mỹ.

Khi thế chiến thứ hai bùng nổ, bà mất liên lạc với bố mẹ còn kẹt lại ở Nhật, và một cách để tìm họ là đầu quân vào làm việc cho quân đội Mỹ. Nhờ giỏi nhiều ngoại ngữ, bà được tuyển vào làm công tác chiến tranh tâm lý ở San Francsico, rồi sau chiến tranh được chuyển sang bộ chỉ huy của tướng MacArthur ở Nhật. Bà được biệt phái vào một tiểu ban hơn 20 người -toàn đàn ông- với một sứ mạng tối mật là thảo một hiến pháp mới, trong vòng một tuần lễ, cho nước Nhật vào tháng hai, 1946.

Nhờ đã lớn lên ở Nhật, bà Gordon hiểu rõ tình trạng của phụ nữ Nhật thời bấy giờ, mà theo như bà nói, họ không khác gì một “sở hữu vật chất” (chattel.)

“Qua quá trình lịch sử, phụ nữ Nhật bị đối xử như là sở hữu vật chất; họ là tài sản để bán hay mua tùy hứng. Phụ nữ hoàn toàn không có quyền lợi gì.” Hồi năm 1999 bà đã nói như vậy với tờ báo Dallas Morning News.

(“Japanese women were historically treated like chattel; they were property to be bought and sold on a whim,” Ms. Gordon told The Dallas Morning News in 1999. “Women had no rights whatsoever.”)

Năm 1946 chưa có internet, và nước Nhật vừa bị chiến tranh tàn phá đến tận gốc, nên bà đã mất cả tuần truy lùng các mẫu hiến pháp của các nước khác, và nhờ đó thảo được hai điều trong hiến pháp Nhật:

Điều 14, có phần này: “Mọi người đều bình đẳng trước pháp luật và không ai bị kỳ thị về chính trị, kinh tế hay các liên hệ xã hội trên căn bản nòi giống, tín ngưỡng, giới tính, địa vị trong xã hội hay lý lịch gia đình.”

Điều 24 bảo đảm quyền lợi của phụ nữ trong những lãnh vực như “quyền lựa chọn chồng, quyền tư hữu, quyền thừa kế, chọn nơi cư trú, ly dị và những vấn đề khác.”

Hiến pháp mới này của Nhật bắt đầu có hiệu lực năm 1947, cho đến nay đã được 66 năm, hoặc khoảng ba thế hệ, từ đời ông bà đến đời cháu. Phụ nữ Nhật ngày nay thuộc vào hàng “độc lập, tự do” (như cụ Hồ thường nói) nhất thế giới.

Đa số (54%) các phụ nữ dưới 30 tuổi ở Nhật vẫn còn độc thân, so với chỉ có 30% vào năm 1985. Trong số những người còn độc thân ở tuổi 35 đến 54, một nửa vẫn không có ý định lập gia đình, theo một thống kê hồi năm ngoái của Viện Bảo Hiểm Nhân Thọ của Nhật. Họ có học, có nghề nghiệp đủ sống, và họ muốn tận hưởng cái tự do này.

Ngay ở Việt Nam ta, ai tinh mắt sẽ thấy phụ nữ Nhật chiếm thành phần lớn trong số các du khách. Nam giới Nhật sang đây hầu hết là vì công việc, nhưng phụ nữ thường là để du lịch. Họ có thể đi một mình, hoặc trong nhóm nhỏ, và thường thích các món ăn Huế. Gần như lần nào vào nhà hàng Huế cũng có một hai bàn phụ nữ Nhật.

Có thể nói hiến pháp năm 1946 của Nhật – do một nhóm chuyên viên trẻ người Mỹ soạn thảo – đã thay đổi sâu đậm xã hội Nhật và một trong những thay đổi lớn nhất là bình quyền giới. Công lao ấy thuộc về một người con gái lúc ấy mới 22 tuổi đời.

Cái lạ là suốt mấy chục năm sau đó, bà Gordon giữ kín bí mật về phần việc của bà trong việc tạo dựng hiến pháp Nhật, tuy bà vẫn làm việc về lĩnh vực nghệ thuật với Á châu và từng đưa nhiều đoàn nghệ nhân sang trình diễn ở Mỹ. Tôi chưa phối kiểm được chính xác đoàn nào và năm nào, nhưng trong cáo phó có đề cập đến một đoàn rối từ Việt Nam.

Một phần lý do là vì công tác bí mật nên không được tiết lộ; nhưng phần nữa là vì bà không muốn giới cũng như tuổi trẻ của bà thành cái cớ cho những thành phần bảo thủ cực đoan của Nhật lợi dụng để đòi thay đổi hiến pháp.

Mãi đến gần nửa thế kỷ sau, khi bà xuất bản tự truyện “Người Phụ Nữ Duy Nhất Trong Phòng” vào năm 1995 ở Nhật thì câu chuyện của bà mới được tiết lộ. Người Nhật đã viết một vở kịch và làm một bộ phim tài liệu về bà: “Món Quà từ Beate.” Chính phủ Nhật truy tặng huân chương “Báu Vật Linh Thiêng” (Order of the Sacred Treasure) cho bà vào năm 1998. Suốt cuối đời bà, phụ nữ Nhật vẫn luôn trân trọng và biết ơn bà vì những quyền lợi đích thực mà họ đã được hưởng qua ba thế hệ.

Nhân Ngày Phụ Nữ Thế Giới và cũng đang giữa mùa Việt Nam viết lại hiến pháp, biết đâu trong nửa thế kỷ nữa, con cháu bà Trưng, bà Triệu, và bà Hồ Xuân Hương cũng sẽ đạt được cái “tự do, độc lập” tương xứng với khả năng và nguyện vọng của họ?

Vũ Đức Vượng

Thầy Vũ-Đức Vượng là giám đốc chương trình Giáo dục Tổng quát, Đại học Hoa Sen, TP Hồ Chí Minh.

Nguồn: https://hienphap.wordpress.com/2013/03/06/dung-nguoi-dung-luc-dung-cho-an-nhan-cua-phu-nu-nhat-vu-duc-vuong/